

פנינים מאירים

הארות ופנינים ממשנת רבותינו - על הדף היומי

גליון 1

פרשת ויחי

ברכות ב' - ח'

דבר המערכת

בימים אלו רבבות אלפי ישראל מתחילים בלימוד הש"ס. חלקם מצטרפים חדשים - שעושים צעדים ראשונים בקצב המשותף של לימוד הדף. חלקם לומדים ותיקים - שחוזרים שוב על תלמודם. יש שלומדים את הדף בעיון נמרץ במשך שעות ארוכות. ויש שגורסים אותו במרוצה בשעה קלה.

הצד השווה שבהם - שכולם מחוברים ומתעניינים בסוגיות הנלמדות בשבוע זה! לכן באנו להציע עלי גליון הארות ופנינים ממשנת רבותינו - על הדף היומי.

יובהר שהפנינים מלוקטים ונערכים בשינויי עריכה וקיצור נדרשים.

בתפילה שהדברים יערבו בפי עמך בית ישראל.

העורך

הסיפור הראשון בש"ס

מעשה ובאו בניו מבית המשתה. (ב.)

צריך להבין מדוע המשנה פתחה את הש"ס דווקא עם סיפור זה? מסביר הגאון רבי יצחק פנחס גלדוסר שליט"א מסתבר הדבר שרבנו הקדוש קבע את העובדה הזאת בתחילת הש"ס, כי אין כמוה להשריש בחזקתה את היסוד של 'אחר רבים להטות', ואף בני הנשיא כששאלו את אביהם 'גדול הדור' הניחו כדבר פשוט, ואביהם הודה להם, שההלכה כרבים!

להרגיש את ההשפעה של המצוות

אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם. (ג.)

את זעקתו של הקב"ה הגמ' מביאה פעמיים, הפעם הראשונה - "אמר רב יצחק בר שמואל משמיה דרב: שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי, ואומר: "אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם".

והפעם השניה - "תניא, אמר רבי יוסי: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל, בא אליה זכור לטוב ושמר לי על הפתח עד שסיימתי תפילתי וכו' ואמר לי: בני, מה קול שמעת בחורבה זו? ואמרתי לו בת קול שמנהמת כיונה ואומרת "אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות, ואמר לי חייך וחי ראשך! לא שעה זו בלבד אומרת כך, אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך וכו'".

אם נשים לב להבדל ביניהם, נראה שבמימרא של רב יצחק בר שמואל כתוב 'הקדוש ברוך הוא שואג כארי', ובברייתא מוזכר הלשון 'בת קול שמנהמת כיונה', וצריך להבין מה החילוק ביניהם?

מתרץ מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל שהמעשה עם ר' יוסי שנכנס לחורבה מסתמא היה ביום, והמימרא של רב יצחק בר שמואל מדברת על המשמרות שבליילה.

ההבדל הוא - שחלק גדול מהמצוות מקיימים רק ביום [כציצית ותפילין], והדבר האהוב והחביב ביותר על הבורא ית' הוא

מהו הזמן הטוב ביותר להתפלל על פרנסה?

כיון שעלה עמוד השחר, נכנסו חכמי ישראל אצלו. (ג.)

כתב הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שהזמן הטוב ביותר לבקש פרנסה הוא בהשכמת הבוקר! ראייה לכך הביא מדברי היערות דבש שמסביר - מדוע נכנסו חכמי ישראל דווקא כשעלה עמוד השחר?

ותירץ - "כי בשחר ה' מתמלא רחמים על ישראל, בראותו כי הגויים פונים לע"ז שלהם, וישראל עובדים את ה' בכל לבב, ואז זן ומפרנס אותנו... ולכן נאמר 'שבענו בבוקר חסדך'... וכן במדבר ' ובבקר היתה שכבת הטל סביב למחנה.' "

אם היו מציעים לאדם כסף תמורת עניית אמן, כמה היה מתאמץ לענות? והרי הזכות של המצווה שוה יותר מכל ממון שבעולם, אלא שלא מרגישים את האושר האמיתי, לכן כדאי להתבונן בחשיבות הדברים, וכך נזכה להתרומם ולהתקרב לקב"ה. (ימלא פי תהלתך ח"ב).

ובמיוחד אם אדם מנדד שינה מעיניו כדי להתפלל עם הנץ, זוכה להבטחה המפורשת ברש"י (יומא ע"ז) - "שוא לכם בעלי אומנות המשכימים ומאחרים למלאכתם, אוכלי לחם בעצב וביגיעה, כן יתן ה' את העולם מזונות ופרנסה לידידו שנא' למי שנדד שינה בשבילו" - שהקם באשמורת הבוקר יתן לו ה' פרנסתו בריוח! (חישוקי חמד)

[וע"ע בהמרש"א לעיל, 'אישה' - כנסת ישראל, 'מספרת' - בתפילה לבקש כל צרכה מ'בעלה' - שהוא הקב"ה]

האם מותר לרמות רמאי?

ולכן התביעה על רב הונא היתה שלא נתן 'שבישא' לאריס, אחרי שהאריס גנב אותו, לעומת זאת יעקב אע"ה השכיל לרמות את לבן עוד לפני שלבן רימה אותו.

ומוסיף שהיתר זה של התגוננות דווקא קודם הרמאות, מכריח את הצדיק להכיר את כל סוגי הערמומיות של הרמאים כדי להתגונן מהם, כך שיש כאן מלחמת מוחות בין השקרן לבין הצדיק, שיורד לעומק דעתו ותכניו של הרמאי.

וככל שהוא יותר צדיק – כך הוא יותר משכיל להכיר את רוע מעלליהם של השקרנים, מכיוון שהצדיק מקפיד ומדקדק יותר על האמת והיושר, הוא עירני יותר משאר בני האדם לכל שינוי וסטייה. (להעיר להורות ולהשכיל ח"ו)

פרשת ויהי

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶזְרָא אֶנְכִי מֵת וְאֶלְקִים פָּקֵד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב:

אמר רבי שמעון בן לקיש: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר "רגזו ואל תחטאו". אם נצחו מוטב, ואם לאו, יעסוק בתורה, שנאמר "אמרו בלבבכם אם נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע, שנאמר "על משכבכם". אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכיר לו יום המיתה, שנאמר "ודומו סלה".

איך מרגיזים את היצר הטוב על היצר הרע? ע"י הכנעה.

להכנעה מגיעים ע"י לימוד תורה - אם לא הועיל לו, יקרא קריאת שמע ויזכר בקב"ה.

אלא שקריאת שמע מביאה רק להכנעה מה', ולא מבני אדם...

נמצא שההכנעה הטובה ביותר היא 'זכירת יום המיתה'.

עוד אומרים לנו חז"ל [שבת קנב]: כל מי שיש לו קנאה בלבו - עצמותיו מרקיבים, כל שאין לו קנאה בלבו - אין עצמותיו מרקיבים, דכתיב [משלי יד-ל] ורקב עצמות קנאה.

לפי זה ביאר הגאון רבי עקיבא איגר זצוק"ל את דברי יוסף אל אחיו "אנכי מת" - אני תמיד מזכיר לעצמי את יום המיתה, ועל ידי זה אין לי שמץ של שנאה אליכם, ואין סיכוי שעצמותי ירקבו, ולכן אני יכול להשביע אתכם - "והעלתם את עצמתי מזה".

(מתוך האור)

אמרו ליה היינו דאמרי אינשי, בתר גנבא גנוב, וטעמא טעים. (ה):

הנה בפרשת ויצא כתוב "ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה", ופירש רש"י "ומדרשו, אם לרמאות הוא בא, גם אני אחיו ברמאות, ואם אדם כשר הוא, גם אני בן רבקה אחותו הכשרה", ובשם מרן הגרי"ז זצוק"ל פירשו [בשי לתורה] שרחל שאלה האם יהיה מותר לו לרמות את אביה? ויעקב ענה שמצוה לרמות את הרמאים.

ולכאורה דבריו מוקשים מהמבואר כאן - שגם המרמה את הרמאי, טועם טעם מרמה?

ותירץ הגאון רבי יונתן שרגא דומב שליט"א עפ"י דברי הנחלת יעקב בשם הריטב"א - שמותר לצדיקים לעשות תחבולה להינצל מהרמאים קודם שירמו אותם, אבל לא לרמות אחרי שכבר נתרמו.

החבר הטוב

לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע. (ה).

הגאון רבי יצחק הוטנר זצוק"ל היה מראשוני תלמידי ישיבת סלבודקא בחברון, פעם הלך ה'סבא' ברחוב וראה מולו את רבי יצחק הולך ומדבר לעצמו.

ה'סבא' לא אהב התנהגויות חריגות, ופנה איליו במורת רוח - 'עם מי אתה מדבר?' ענה רבי יצחק 'עם חבר שלי', התפלא ה'סבא' - 'מיהו?' השיב רבי יצחק - 'היצר הרע!' שאל אותו ה'סבא' - 'מדוע בחרת אותו לחבר ולא את היצר הטוב?'

הסביר לו רבי יצחק בשנינות - ליצה"ר יש שני מעלות על היצה"ט, א. הוא ידד שתמיד זמין, ב. הוא בעל כשרון יותר גדול, ואני פשוט ביקשתי ממנו בתור חבר שיעזוב אותי...

סגולה לבנים זכרים

ועל מיטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום. (ה):

ידוע שמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ממליץ פעמים רבות לחשוכי בנים להקפיד על גמרא זו.

באחד הימים יהודי נכס למעונו של מרן, ושאל היות ולפי צורת ומבנה הדירה שבה הוא מתגורר קשה לכוון את המיטות בין צפון לדרום, עד כמה צריך להקפיד על כך?

הורה לו מרן שיביא גמרא, והראה בפנים את הלשון של אבא בנימין - "על שני דברים הייתי מצטער..." כשהתשובה ברורה - ראוי להתאמץ. (מפי השמועה)

התוצאה של ההשתדלות

ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא: גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים. (ח).

מה היא המעלה של יגיע כפים?

מסביר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצוק"ל שהמתיגע ומתאמץ לעשות השתדלות בכל כוחו, דווקא הוא רואה בעליל שכל ההשתדלות שלו לא הועילה לו כלום!

הוא משתדל במקום אחד - לפעמים מרוויח במקום אחר, ולפעמים הוא דווקא מפסיד בגלל ההשתדלות, כך הוא רואה עין בעין השגחה פרטית ויד ה'.

לעומתו הירא את ה', אף שודאי מאמין בכל זה, עדיין חסר לו את ה'אמונה החושית' יש למי שנהנה מיגיע כפיו.

לתגובות הערות והארות ניתן לפנות:

peninim88@gmail.com

וכן לקבלת הגיליון במייל